UOT: 368

Əsli Ruslan qızı EYYUBOVA
Magistr, Bakı Dövlət Universiteti
asli.eyyubova552@gmail.com

Fərid Fikrət oğlu BABAYEV
Dosent, Bakı Dövlət Universiteti
farid.babayev.bsu@gmail.com
10.30546/4.71.73001.2024.014

QLOBAL TİCARƏTDƏ RİSK SIĞORTASININ İQTİSADİ İNKİŞAFIN TƏRƏQQİSİNƏ TƏSİRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – qlobal ticarətdə risk sığortası və onun iqtisadi inkişafa təsirləri arasında çoxşaxəli əlaqəni araşdırmaq və təhlil etməkdir.

Tədqiqatın metodologiyası – Tədqiqat beynəlxalq ticarətdə risk sığortasının praktiki tətbiqlərini təsvir edən nümunə araşdırmaları ilə mövcud ədəbiyyatın hərtərəfli nəzərdən keçirilməsini birləşdirən qarışıq metodlardan istifadə edir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – Bu araşdırma qlobal ticarətlə məşğul olan bizneslər, siyasətçilər və maraqlı tərəflər üçün əhəmiyyətli nəticələrə malikdir.

Tədqiqatın nəticələri – Tədqiqatın nəticələri fərdiləşdirmə, çeviklik və texnoloji inteqrasiyanı, risk sığortasında transformativ tendensiyaları vurğulayır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – Bu tədqiqat qlobal ticarətdə risk sığortasının inkişaf edən rolunun hərtərəfli anlaşılmasını təklif edərək, cari nəzəri çərçivələri real dünya tətbiqləri ilə sintez edərək orijinal anlayışlara töhfə verir. Orijinallıq qloballaşan iqtisadi kontekstdə risk sığortasının inkişaf edən mənzərəsini işıqlandırmaq üçün nəzəri perspektivləri praktiki tətbiqlərlə birləşdirən vahid yanaşmasındadır.

Açar sözlər: risk sığortası, qlobal ticarət, iqtisadi inkişaf, risklərin idarə edilməsi, beynəlxalq ticarət, yaranan tendensiyalar.

Giriş

Beynəlxalq ticarət müasir qlobal iqtisadiyyatın təməl daşı kimi dayanır, sərhədlər boyu mal və xidmətlərin mübadiləsini təşviq edir. Bu mürəkkəb əməliyyatlar şəbəkəsi iqtisadi artıma təkan verir, innovasiyaları təşviq edir və xalqlar arasında diplomatik əlaqələri gücləndirir. Bizneslər transsərhəd fəaliyyətlə məşğul olduqları üçün beynəlxalq ticarət mənzərəsinə xas olan çoxsaylı qeyri-müəyyənliklər və risklərlə üzləşirlər.

Bu kontekstdə qlobal ticarətdə risk sığortasının əhəmiyyətini qiymətləndirməmək olmaz. Risk biznes əməliyyatlarının xas cəhətidir və beynəlxalq miqyasda fəaliyyət göstərdikdə risklərin mürəkkəbliyi və müxtəlifliyi əhəmiyyətli dərəcədə artır. Bu risklərə geosiyasi qeyri-müəyyənliklər, valyuta dəyişmələri, nəqliyyat qəzaları və təchizat zəncirini poza biləcək gözlənilməz hadisələr daxildir. Xüsusilə sığorta mexanizmləri vasitəsilə möhkəm risklərin idarə edilməsi çərçivəsinə ehtiyac bizneslərin qorunması və qlobal ticarətin fasiləsiz axınının asanlaşdırılması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Beynəlxalq ticarətdə risk sığortasının rolu

Beynəlxalq ticarətin mürəkkəb mənzərəsində risk sığortası transsərhəd ticarətə xas olan qeyri-müəyyənlikləri idarə edən müəssisələr üçün kritik komponent kimi ortaya çıxır.

Beynəlxalq ticarət sahəsində risk sığortası bizneslərı qlobal ticarətin incəlikləri ilə əlaqəli bir sıra potensial itkilərdən qoruyan hərtərəfli maliyyə təminatları dəstini təşkil edir. Bu çoxşaxəli yanaşma spesifik riskləri aradan qaldırmaq üçün hazırlanmış müxtəlif sığorta məhsullarını əhatə edir.

Siyasi risk sığortası hökumətin özgəninkiləşdirilməsi, valyutanın konvertasiya edilməməsi və

siyasi zorakılıq halları kimi siyasi hadisələrdən qaynaqlanan itkilərdən qorunma təklif edir. Siyasi qeyri-sabitliyin biznes əməliyyatları üçün ciddi təhlükə yaratdığı regionlarda fəaliyyət göstərərkən bu sığorta növü əvəzolunmaz olur.

Ticarət kredit sığortası ödənişsiz risklərin azaldılması, alıcının müflisləşməsi və ya defolt nəticəsində dəymiş itkilərə qarşı təminat vermək üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu, bizneslərin ödəniş dövründə gözlənilməz çətinliklərlə üzləşdikdə belə maliyyə sabitliyini qoruya bilməsini təmin edir.

Yük sığortası malların daşınması ilə bağlı risklərin azaldılmasına diqqət yetirir. O, oğurluq, qəzalar və ya təbii fəlakətlər nəticəsində yaranan itkiləri əhatə edir və bununla da bizneslər qlobal təchizat zəncirindəki pozulmalardan qoruyur [3, s.124].

Beynəlxalq ticarətdə risk sığortasının əhəmiyyəti qeyri-müəyyənlikləri azaltmaq, qlobal ticarətin incəlikləri ilə məşğul olan müəssisələrə təhlükəsizlik şəbəkəsi təklif etmək qabiliyyətindədir.

Risk sığortası şirkətlərə gözlənilməz hadisələr qarşısında əməliyyatlarını davam etdirməyə imkan verdiyi üçün biznes davamlılığı əsas üstünlük kimi önə çıxır. Bu, öz növbəsində, tədarük zəncirlərində və istehsal proseslərində fasilələri minimuma endirərək, biznes fəaliyyətinin fasiləsiz davam etdirilməsini dəstəkləyir.

Maliyyə sabitliyi başqa bir kritik aspektdir, risk sığortası bizneslərə maliyyə risklərini effektiv şəkildə idarə etməyə imkan verir. Müəyyən riskləri sığorta təminatçılarına ötürməklə, şirkətlər strateji investisiyalar və böyümə təşəbbüsləri üçün kapital saxlayaraq, öz mənfəətlərini qoruya bilərlər [3, s.131].

Gücləndirilmiş qlobal rəqabət qabiliyyəti hərtərəfli risk sığortası ilə təchiz olunmuş bizneslər üçün təbii nəticədir. Güclü risklərin idarə edilməsi strategiyasına malik olmaqdan əldə edilən inam şirkətlərə yeni bazarları kəşf etmək, beynəlxalq tərəfdaşlıqlarda iştirak etmək və yersiz uğursuzluqlar qorxusu olmadan böyümə imkanlarını həyata keçirmək imkanı verir.

Xülasə, risk sığortası bizneslərə beynəlxalq ticarətin mürəkkəbliklərində hərəkət etmək üçün lazımi alətlərlə təmin etməkdə mühüm rol oynayır. Siyasi risklərdən qorunmaqdan tutmuş tədarük zəncirlərinin davamlılığının təmin edilməsinə qədər, risk sığortasının strateji tətbiqi qlobal bazarda biznesin sabitliyinə və böyüməsinə töhfə verir.

İqtisadi inkişaf və qlobal ticarət

İqtisadi inkişaf cəmiyyətləri tərəqqiyə, firavanlığa və yüksək həyat keyfiyyətinə doğru istiqamətləndirən kompas rolunu oynayır. Onun qiymətləndirilməsi hər biri inkişafın çoxşaxəli təbiəti haqqında unikal fikir təklif edən bir sıra göstəricilərə əsaslanır. Ümumi Daxili Məhsul (ÜDM) iqtisadi fəaliyyət üçün əsas meyar kimi çıxış edərək, ölkə daxilində istehsal olunan mal və xidmətlərin ümumi dəyərini ölçür. İnsan İnkişafı İndeksi (İİİ) gözlənilən ömür uzunluğu, təhsil və gəlir kimi göstəriciləri özündə birləşdirərək, cəmiyyətin rifahının vahid ölçüsünü təmin edir. Yoxsulluq dərəcələri və məşğulluq dərəcələri sərvətin bölüşdürülməsinə və məhsuldar imkanların yaradılmasına nəzər salaraq, sosial quruluşu araşdırır [6, s.21].

İqtisadi inkişaf və qlobal ticarət arasındakı əlaqə, görünməmiş qarşılıqlı əlaqə ilə xarakterizə olunan bir dövrdə millətlərin təkamülü üçün əsasdır. Qlobal ticarət beynəlxalq əməkdaşlıq üçün bir kanal rolunu oynayır, mal və xidmətlərin sərhədlər arasında mübadiləsini təşviq edir. Nəticələr dərindir və iqtisadi inkişafın müxtəlif aspektlərinə təsir göstərir.

Bazara giriş və genişlənmə bu əlaqənin əsasını təşkil edir. Qlobal ticarətdə iştirak etməklə, bizneslər daha geniş müştəri bazalarına çıxış əldə edir, artan satış və gəlir axını vasitəsilə iqtisadi artımı stimullaşdırır. İnkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlar üçün bu, qlobal bazara inteqrasiya etmək və onların iqtisadi inkişafını sürətləndirmək üçün əvəzolunmaz fürsət təqdim edir. Qlobal ticarətin dinamik təbiəti ölkələrə iqtisadiyyatlarının şaxələndirilməsinə töhfə verərək, öz müqayisəli üstünlüklərindən istifadə etməyə imkan verir [1, s.252].

Bundan əlavə, qlobal ticarət bilik və texnologiya mübadiləsi vasitəsilə texnoloji irəliləyişləri və innovasiyaları katalizləşdirir. Bu, tərəqqiyə kömək edir, xalqlara inkişaf mərhələlərini keçməyə və qlobal bilik iqtisadiyyatında iştirak etməyə imkan verir. Qlobal ticarətin təbii əlavə məhsulu olan

Birbaşa Xarici İnvestisiya (BXİ) iqtisadiyyatlara kapital, təcrübə və iş imkanlarını daxil edir və onların böyümə trayektoriyalarını irəlilədir.

İqtisadiyyatların şaxələndirilməsi qlobal ticarətdə iştirakın strateji nəticəsidir. Müqayisəli üstünlüyə malik olan mal və xidmətlərin istehsalında ixtisaslaşaraq, dövlətlər onların səmərəliliyini və rəqabət qabiliyyətini artırırlar. Bu diversifikasiya qlobal iqtisadi dalğalanmalara tab gətirə bilən davamlı iqtisadiyyatlar yaratmaq üçün çox vacibdir.

Bununla belə, qlobal ticarət vasitəsilə iqtisadi inkişafa gedən yol çağırışlardan və risklərdən xali deyil. Tariflərdən tutmuş kvotalara qədər olan ticarət maneələri, xüsusən də inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlar üçün bazara çıxışa mane ola bilər. Valyuta dalğalanmaları əlavə mürəkkəblik qatını əlavə edir, idxal və ixrac xərclərinə təsir edir və potensial olaraq mənfəət marjalarına təsir göstərir. Təbii fəlakətlər, geosiyasi hadisələr və ya pandemiyalar səbəbindən tədarük zəncirinin pozulması ticarət və iqtisadi fəaliyyətlərin davamlılığına təsir göstərərək, bir-biri ilə əlaqəli qlobal iqtisadiyyatda əks-səda verə bilər [1, s.254].

Bundan əlavə, qlobal ticarət vasitəsilə iqtisadi inkişaf axtarışı sosial və ekoloji problemlərin həlli üçün ehtiyatla idarə olunmalıdır. İqtisadi məqsədlər və davamlılıq arasında tarazlığın yaradılması inkişafın əhatəli olmasını və cəmiyyətin rifahı və ya ətraf mühitin deqradasiyası hesabına baş verməməsini təmin etmək üçün vacibdir.

Nəticə olaraq, iqtisadi inkişaf və qlobal ticarət arasındakı mürəkkəb əlaqə müasir qlobal mənzərəni müəyyən edir. Beynəlxalq ticarət inkişaf və tərəqqi üçün görünməmiş imkanlar təqdim etsə də, səyahət mürəkkəbdir və uzaqgörənlik və möhkəmlik ilə çətinliklərin öhdəsindən gəlməyi tələb edir. Qlobal ticarətin faydaları, strateji və davamlı şəkildə istifadə edildikdə, cəmiyyətlərin qlobal miqyasda irəliləyişinə əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verir, iqtisadi inkişafın təkcə məqsəd deyil, həm də ortaq reallıq olduğu dünyanı təşviq edir.

Risk sığortası iqtisadi inkişafa necə təsir edir?

Qlobal ticarətin mürəkkəb mənzərəsində risk sığortası əsas oyunçu kimi meydana çıxır və sadəcə maliyyə müdafiəsindən kənara çıxan təsirə malikdir. Bu məqalə risk sığortası ilə iqtisadi inkişaf arasında çoxşaxəli qarşılıqlı əlaqəni araşdırır, bunun biznes inamını necə artırdığını, beynəlxalq ticarət əlaqələrini asanlaşdırdığını və bu simbiotik əlaqənin müsbət nəticələrini vurğulayan nümunələri araşdırır [7, s.53].

İqtisadi inkişafın mərkəzində bizneslərin kəşf edilməmiş ərazilərə girmək, innovasiyalar etmək və böyümə imkanlarına sərmayə qoymaq inamı dayanır. Risk sığortası beynəlxalq ticarətin gözlənilməz təbiətinə qarşı təhlükəsizlik şəbəkəsi təmin etməklə bu etimadın möhkəmləndirilməsində əsas rol oynayır.

Siyasi qeyri-sabitlik, valyuta dəyişmələri və ya tədarük zəncirinin pozulması kimi gözlənilməz hadisələrin maliyyə nəticələrindən qorunan müəssisələr strateji qərarlar qəbul etmək üçün cəsarətli olurlar. Bu yeni etimad, tədqiqat və inkişafa artan sərmayə, yeni bazarlara genişlənmə və iqtisadi artıma töhfə verən innovativ təşəbbüslərin axtarışına çevrilir.

Risk sığortası maliyyə dəstəyi rolunu oynayır və bizneslərə qeyri-müəyyən qlobal mənzərədə əminlik səviyyəsində fəaliyyət göstərməyə imkan verir. Öz növbəsində, bu inam iqtisadi inkişafın katalizatoruna çevrilir, biznesin davamlı inkişafı üçün əlverişli mühit yaradır.

Beynəlxalq ticarət etimad və etibarlılıq üzərində qurulmuş münasibətlər üzərində inkişaf edir. Risk sığortası transsərhəd əməliyyatlarla bağlı qeyri-müəyyənlikləri yumşaltmaqla bu əlaqələrin formalaşdırılmasında və davam etdirilməsində mühüm rol oynayır [7, s.58].

Qlobal ticarətlə məşğul olan müəssisələr üçün risk sığortası ilə təmin edilən maliyyə müdafiəsinin təminatı əməkdaşlığın təməl daşına çevrilir. Təchizatçılar, alıcılar və tərəfdaşlar potensial pozuntulardan qorunduğunu bilərək bir-birlərinə inam qazanırlar. Bu da öz növbəsində uzunmüddətli, qarşılıqlı faydalı ticarət əlaqələrinin formalaşmasına şərait yaradır.

Bundan əlavə, risk sığortası ödənişlərin yerinə yetirilməməsi və ya siyasi qeyri-sabitliklə bağlı narahatlıqlardan yaranan çətinlikləri azaltmaqla bizneslərə ticarət əlaqələrinin əsas aspektlərinə diqqət yetirməyə imkan verir, mal və xidmətlərin fasiləsiz mübadiləsinin baş verə biləcəyi mühiti

gücləndirir. Beynəlxalq ticarət əlaqələrinin bu cür asanlaşdırılması iqtisadi inkişaf üçün bir kanala çevrilir, çünki dövlətlər və bizneslər risklərin azaldılmasının təmin edilməsi ilə transsərhəd əməliyyatlara daha çox meyillidirlər.

Risk sığortasının real dünya tətbiqlərini və onun iqtisadi inkişafa təsirini araşdırarkən bizneslərin qeyri-müəyyənlikləri aradan qaldırmaq və daha geniş iqtisadi artıma töhfə vermək üçün sığorta mexanizmlərindən necə strateji istifadə etdiyini nümayiş etdirən bir neçə diqqətəlayiq hal diqqəti cəlb edir [5, s.492].

1. İnkişaf etməkdə olan bazarlarda siyasi sabitlik və investisiya: Nigeriyada Chevron

Qlobal enerji sektorunda əsas oyunçu olan Chevron Corporation Nigeriyada mürəkkəb siyasi dinamika ilə üzləşdi. Ölkənin geosiyasi mənzərəsi Chevron-un investisiyalarına potensial təsir göstərə biləcək qeyri-müəyyənliklər yaratdı. Buna cavab olaraq, şirkət siyasi risk sığortasını strateji alət kimi istifadə etdi. Bu sığorta təkcə Chevron-un aktivlərini hökumətin potensial hərəkətlərindən və ya siyasi iğtişaşlardan qorudu, həm də şirkətin Nigeriyanın neft və qaz sektoruna investisiyalarını davam etdirmək və genişləndirmək inamını gücləndirdi. Bununla da Chevron təkcə öz iqtisadi maraqlarını qorumadı, həm də ev sahibi ölkədə iqtisadi inkişafın təşviqində rol oynadı.

2. Yük sığortası vasitəsilə təchizat zəncirinin dayanıqlığı: Toyota-nın təchizat zəncirinin idarə edilməsi

Məşhur qlobal avtomobil istehsalçısı Toyota risk sığortasının təchizat zəncirinin dayanıqlığına və nəticədə iqtisadi sabitliyə necə töhfə verdiyinə dair nümunə təqdim edir. 2011-ci ildə Yaponiyanı dağıdıcı zəlzələ və sunami vurduqda, qlobal avtomobil sənayesi təchizat zəncirlərində ciddi pozuntularla üzləşdi. Yük sığortası da daxil olmaqla, risklərin idarə edilməsi üzrə ciddi təcrübələri ilə tanınan Toyota diqqətəlayiq möhkəmlik nümayiş etdirdi. Təchizat zəncirindəki fasilələrdən dərhal qurtulmaqla, Toyota təkcə iqtisadi maraqlarını qorumaqla yanaşı, qlobal avtomobil sənayesində sabitliyin qorunmasında mühüm rol oynadı. Bu, öz növbəsində, əsas sektorda uzunmüddətli fasilələrin qarşısını almaqla daha geniş iqtisadi inkişafa töhfə verdi.

3. İxracın artımını dəstəkləyən ticarət kredit sığortası: Louis Vuitton-un inkişaf etməkdə olan bazarlara genişlənməsi

Lüks moda brendi Louis Vuitton, ticarət kredit sığortasının beynəlxalq genişlənməyə və iqtisadi inkişafı dəstəkləməyə necə təsirli ola biləcəyinə dair inandırıcı nümunə təqdim edir. Louis Vuitton inkişaf etməkdə olan bazarlara, o cümlədən Asiya bazarlarına girməyə çalışarkən, şirkət ticarət kredit sığortasından strateji istifadə etdi. Bu sığorta beynəlxalq alıcıların ödəniş etməməsi ilə bağlı riskləri azaldıb, yeni bazarları araşdırmaq və mövcudluğu yaratmaq üçün lazım olan inamı təmin edib. Louis Vuitton-un genişlənməsi şirkətin maliyyə maraqlarını qorumaqdan əlavə, onun fəaliyyət göstərdiyi regionların iqtisadi inkişafına töhfə verdi. Pərakəndə satış məntəqələrinin yaradılması təkcə iş yerləri yaratmadı, həm də yerli iqtisadi fəallığı stimullaşdırdı [5, s.496].

Bu hallarda risk sığortasının strateji tətbiqi təkcə ayrı-ayrı şirkətlərin taleyini formalaşdıran deyil, həm də onların fəaliyyət göstərdiyi regionların iqtisadi inkişafına təsir edən dinamik bir qüvvə kimi ortaya çıxır. Siyasi, tədarük zənciri və kredit risklərini effektiv şəkildə idarə etməklə, bu şirkətlər nəinki öz artımlarını təmin etdilər, həm də həm yerli, həm də qlobal miqyasda iqtisadi sabitliyin və tərəqqinin qorunmasında mühüm rol oynadılar.

Qlobal ticarətdə risk sığortasının çətinlikləri və tənqidləri

Beynəlxalq ticarətin mühüm tərkib hissəsi olan risk sığortası çətinliklərdən və tənqidlərdən xali deyil. Müəssisələr qlobal ticarətə xas olan qeyri-müəyyənlikləri idarə etmək üçün sığorta mexanizmlərinə getdikcə daha çox etibar etdikcə, həm bu etibarın potensial çatışmazlıqlarını, həm də onun iqtisadi inkişafa müsbət təsirini şübhə altına alan əks-arqumentləri tənqidi şəkildə araşdırmaq vacib olur. Bundan əlavə, bu problemlərin həlli yollarının araşdırılması və risk sığortasının effektivliyinin artırılması beynəlxalq ticarətin mürəkkəb sferasında biznes üçün etibarlı alət kimi davamlı rolunu təmin etmək üçün vacibdir.

Risk sığortası ilə bağlı mühüm problemlərdən biri mənəvi təhlükə anlayışıdır. Sığorta təminatının mövcudluğu müəssisələri daha riskli davranışlara və ya güclü risklərin idarə edilməsi təcrübə-

lərinə etinasızlıq göstərməyə təşviq edə bilər. Maliyyə qorunmasının təmin edilməsi sığortanın azaltmaq məqsədi daşıdığı riskləri potensial olaraq gücləndirərək, yanlış təhlükəsizlik hissi yarada bilər [9, s.9].

Bir çox iqtisadiyyatların ayrılmaz hissəsi olan kiçik və orta müəssisələr (KOM) tez-tez əlverişli risk sığortasına çıxışda çətinliklərlə üzləşirlər. Mükafatların dəyəri kiçik müəssisələr üçün qadağanedici ola bilər, bu da onların risklərdən tam hedcinq etmək imkanlarını məhdudlaşdırır. Bu əlverişlilik boşluğu qlobal bazarda qeyri-bərabər oyun sahəsinə kömək edə bilər.

Qlobal ticarətlə bağlı müxtəlif və mürəkkəb risklərə cavab verən hərtərəfli sığorta təminatının layihələndirilməsi mürəkkəb məsələdir. Səylərə baxmayaraq, əhatə dairəsində boşluqlar ola bilər ki, bu da biznesləri sığorta siyasətlərinin əhatə dairəsindən kənarda qalan bəzi gözlənilməz hadisələrə qarşı həssas edir.

Risk sığortası qlobal ticarətin asanlaşdırılmasına verdiyi müsbət töhfələrə görə geniş şəkildə tanınsa da, əks-arqumentlər düşündürücü problemlər yaradır:

Tənqidçilər iddia edirlər ki, risk sığortasına həddən artıq güvənmək müəssisələrin həddindən artıq riskdən çəkinməsinə səbəb ola bilər. İnnovasiya və inkişaf üçün risk götürmənin vacib olduğu bir mühitdə sığorta vasitəsilə risklərin azaldılmasına xüsusi diqqət yetirilməsi sahibkarlıq ruhunu boğa və uzunmüddətli iqtisadi inkişafa mane ola bilər.

Bəzi tənqidçilər hesab edirlər ki, risk sığortasının geniş yayılması bazarın davranışına təsir edə bilər və sistemli risklərə kömək edə bilər. Geniş yayılmış böhranlar zamanı eyni vaxtda sığorta iddialarının aktivləşdirilməsi sığorta sənayesini gərginləşdirə və sistemli problemlər yarada bilər [9, s.11].

Digər əks-arqument sığortanın qoruyucu təbiətinin qısamüddətli diqqəti cəlb edə biləcəyini göstərir. Dərhal riskləri əhatə etməklə, bizneslər strateji planlaşdırmanın mühüm aspektlərini potensial olaraq laqeyd edərək, uzunmüddətli davamlılıqdansa qısamüddətli qazanclara üstünlük verə bilər.

Bu problemlərin həlli risk sığortasının effektivliyinin artırılmasına və onun daha geniş iqtisadi inkişaf məqsədlərinə uyğunluğunun təmin edilməsinə yönəlmiş çoxşaxəli yanaşma tələb edir [2, s.934].

- Risk məlumatlılığı və idarə edilməsinin təşviqi

Müəssisələri risk məlumatlılığı və möhkəm risklərin idarə edilməsi təcrübələrini prioritetləşdirməyə təşviq etmək mənəvi təhlükə ilə bağlı narahatlıqları azalda bilər. Risk məlumatlılığı və məsuliyyətli risk götürmə mədəniyyəti sığortanın qoruyucu təbiəti ilə birlikdə mövcud ola bilər.

- İnklüziv sığorta həllərinin həvəsləndirilməsi

Hökumətlər və sənayedə maraqlı tərəflər sığorta təminatçılarını xüsusilə KOM-lar üçün daha əhatəli və sərfəli həllər təklif etməyə təşviq edə bilərlər. Rəqabəti və yeniliyi təşviq edən tənzimləyici çərçivələr əlçatan sığorta seçimlərinə kömək edə bilər.

- Əməkdaşlığın və məlumat analitikasının təkmilləşdirilməsi

Əhatə boşluqlarını aradan qaldırmaq üçün müəssisələr, sığorta təminatçıları və məlumat analitikası üzrə ekspertlər arasında əməkdaşlıq vacibdir. Qabaqcıl analitikadan istifadə risk modelləşdirməsini təkmilləşdirə və yaranan risklərin proaktiv müəyyən edilməsinə və azaldılmasına kömək edə bilər [2, s.938].

- Uzunmüddətli strateji planlaşdırmanın təşviqi

Müəssisələr risk sığortasını uzunmüddətli davamlılığı vurğulayan daha geniş strategiyaya inteqrasiya etməklə qısamüddətli diqqətin tənqidi ilə mübarizə apara bilər. Sığortaya innovasiya və inkişaf üçün hesablanmış riskləri təşviq edən bütün risklərə qarşı qalxan deyil, dayanıqlılıq vasitəsi kimi baxmaq lazımdır.

Yekun olaraq, risk sığortası qlobal ticarətdə mərkəzi rol oynamağa davam etdiyi üçün məhdudiyyətləri tanıyan, potensial çatışmazlıqları aradan qaldıran və risklərin proaktiv idarə edilməsini təşviq edən balanslaşdırılmış yanaşma vacibdir. Sığortanı risk təhsili, inklüzivlik, əməkdaşlıq və uzunmüddətli davamlılığa diqqət ilə birləşdirən hərtərəfli strategiyanı inkişaf etdirməklə, bizneslər və siyasətçilər risk sığortasının beynəlxalq ticarətin inkişaf edən mənzərəsində iqtisadi inkişafın idarə edilməsində müsbət və konstruktiv qüvvə olaraq qalmasını təmin edə bilərlər [10, s.336].

Beynəlxalq ticarət üçün risk sığortasında gələcək trendlər və innovasiyalar

Beynəlxalq ticarətin dinamikası daimi təkamülə məruz qaldığından, risk sığortasının trayektoriyası risklərin idarə edilməsi mənzərəsini yenidən müəyyənləşdirməyi vəd edən inkişaf edən tendensiyalar və texnoloji yeniliklərlə qeyd olunur. Bu irəliləyişlər təkcə risk sığortasının gələcəyini formalaşdırmaqla kifayətlənmir, həm də qlobal iqtisadi inkişafa əhəmiyyətli təsir göstərir.

Risk sığortasını yenidən formalaşdıran diqqətəlayiq bir tendensiya parametrik sığortanın yüksəlişidir. Ənənəvi kompensasiyaya əsaslanan modellərdən çıxış edərək, parametrik sığorta ödənişləri işə salmaq üçün əvvəlcədən müəyyən edilmiş obyektiv parametrlərə əsaslanır. Bu yenilik iddiaların baxılmasına sürət və şəffaflıq gətirir və bu, qlobal ticarətlə məşğul olan bizneslər üçün xüsusilə cəlbedici edir. Hava şəraiti və ya iqtisadi indekslər kimi obyektiv parametrlər risklərin qiymətləndirilməsi və azaldılması üçün sadə mexanizm təmin edir [8, s.507].

Risk sığortasının gələcəyi getdikcə daha çox siyasətlərin fərdiləşdirilməsi və çevikliyi ilə xarakterizə olunur. Sığortaçılar müxtəlif qlobal bazarlarda fəaliyyət göstərən müəssisələrin müxtəlif ehtiyaclarına uyğunlaşırlar. Bu tendensiya sığorta təminatının aktuallığını artırır, sığortaçılar və bizneslər arasında əməkdaşlıq əlaqələrini gücləndirir. Uyğunlaşdırılmış siyasətlər risklərin azaldılması strategiyalarının beynəlxalq ticarət mühitinin dinamik təbiətinə uyğun olmasını təmin edir.

AI-nin risk sığortası proseslərinə daxil edilməsi risklərin qiymətləndirilməsi və anderraytinqdə inqilab edir. Süni intellekt alqoritmləri geniş məlumat dəstlərini təhlil edir, nümunələri müəyyənləşdirir və riskləri görünməmiş dəqiqliklə qiymətləndirir. Bu, təkcə sığorta müraciəti prosesini asanlaşdırmır, həm də daha dəqiq risk qiymətlərini təyin etməyə imkan verir. Beynəlxalq ticarətlə məşğul olan müəssisələr sığorta təminatının onların unikal risk profilləri ilə sıx uyğunlaşmasını təmin edərək, risklərin daha çox məlumat əsaslı və dəqiq qiymətləndirilməsindən faydalana bilərlər [8, s.511].

Blokçeyn, qeyri-mərkəzləşdirilmiş və şəffaf təbiəti ilə sığorta əməliyyatlarının qeydiyyatını və yoxlanmasını dəyişdirir. Etibarın əsas olduğu beynəlxalq ticarətdə blokçeyn müqavilələrin bütövlüyünü təmin edir, fırıldaqçılığı azaldır və iddiaların işlənməsinin səmərəliliyini artırır. Blokçeyn tərəfindən işə salınan ağıllı müqavilələr iddiaların həllini avtomatlaşdırır və sürətləndirir, problemsiz və saxtakarlıq prosesini təmin edir.

Əşyaların İnterneti (IoT) və telematikanın yaxınlaşması risklərin idarə edilməsi üçün vacib olan müxtəlif parametrlər üzrə real vaxt məlumatlarına kömək edir. Beynəlxalq ticarətdə yük daşımalarında IoT cihazları və avtomobil sektorunda telematika qiymətli məlumatlar verir. Sığortaçılar sığorta haqlarına və risklərin azaldılması strategiyalarına təsir edən nəqliyyat və sürücülük davranışları ilə bağlı riskləri izləyə və qiymətləndirə bilərlər.

Tarixi məlumatlardan və statistik alqoritmlərdən istifadə edən proqnozlaşdırıcı analitika gələcək tendensiyaları və potensial riskləri proqnozlaşdırmaq imkanı təklif edir. Risklərin idarə edilməsində bu texnologiya sığortaçılara beynəlxalq bazarlarda yaranan riskləri qabaqcadan görməyə imkan verir. Proqnozlaşdırılan analitikaya əsaslanan risklərin azaldılması strategiyalarının proaktiv tənzimlənməsi daha davamlı və adaptiv qlobal ticarət ekosisteminə kömək edir.

Fərdiləşdirilmiş və çevik sığorta siyasətləri bizneslərə, xüsusən də KOM-ları yeni bazarlara girərkən inkişaf etmiş risk azaltma vasitələri ilə gücləndirir. Bu, qlobal bazara girişi təşviq etməklə daha geniş biznes dairələrini beynəlxalq imkanları araşdırmağa, iqtisadi inkişafı təşviq etməyə təşviq edir [4, s.276].

Blockchain və parametrik sığortanın inteqrasiyası iddiaların səmərəli və şəffaf şəkildə işlənməsini təmin edir. Bu, nəinki inzibati yükləri azaldır, həm də gözlənilməz hadisələr qarşısında biznesin vaxtında kompensasiyasını təmin edir. Qazanılan səmərəlilik davamlı iqtisadi inkişafı dəstəkləyərək pul vəsaitlərinin hərəkətinə müsbət təsir göstərir.

Süni intellekt, IoT və proqnozlaşdırıcı analitikanın inteqrasiyası müəssisələrə dataya əsaslanan anlayışlar təqdim edir. Beynəlxalq ticarətdə bu, riskə məruz qalma və bazar dinamikası ilə bağlı daha məlumatlı qərarların qəbul edilməsinə çevrilir. Məlumatlı qərarlar qeyri-müəyyənliklərin təsirini minimuma endirməklə, davamlı iqtisadi inkişafı təşviq edərək, biznesin dayanıqlığına kömək edir [4, s.80].

Risk sığortasında inkişaf etməkdə olan texnologiyaların tətbiqi sığortaçıların, bizneslərin və texnologiya provayderlərinin əməkdaşlıq etdiyi innovasiya ekosistemini inkişaf etdirir. Bu əməkdaşlıq ruhu iqtisadi inkişafı və texnoloji tərəqqiyə təkan verən müsbət əks-əlaqə yaradaraq yeni risklərin azaldılması həllərinin inkişafına səbəb ola bilər.

Yekun olaraq, beynəlxalq ticarətdə risk sığortasının gələcəyi innovasiya, fərdiləşdirmə və texnoloji inteqrasiya ilə xarakterizə olunur. Bu tendensiyalar təkcə risklərin idarə edilməsi strategiyalarını yenidən müəyyən etmir, həm də qlobal iqtisadi inkişafa müsbət təsir etmək potensialına malikdir. Riskləri və qeyri-müəyyənlikləri idarə etmək üçün biznesləri innovativ alətlərlə təmin etməklə, inkişaf edən risk sığortası sahəsi beynəlxalq ticarətin bir-biri ilə əlaqəli dünyasında dayanıqlığın artırılması və dayanıqlı iqtisadi artımın sürətləndirilməsi üçün katalizatora çevrilir.

Nəticə

Qlobal ticarətdə risk sığortası ilə iqtisadi inkişaf arasındakı mürəkkəb əlaqəni araşdırarkən aydın olur ki, mənzərə yaranan tendensiyalar və innovativ texnologiyalar tərəfindən formalaşan sürətlə inkişaf edir. Bu kəşfiyyatı yekunlaşdırarkən, əsas məqamları yenidən nəzərdən keçirmək, risk sığortasının iqtisadi inkişafa təsirini təsdiqləmək və davamlı iqtisadi tərəqqi üçün effektiv risklərin idarə edilməsinə üstünlük vermək üçün bizneslər, siyasətçilər və maraqlı tərəflər üçün fəaliyyətə çağırış etmək vacibdir.

Tədqiqatımız boyu biz beynəlxalq ticarət kontekstində risk sığortasının çoxşaxəli dinamikasını araşdırdıq. Ortaya çıxan əsas məqamlara parametrik sığortanın yüksəlişi, siyasətlərin fərdiləşdirilməsi və blockchain, AI və IoT kimi qabaqcıl texnologiyaların inteqrasiyası kimi risk sığortasının gələcəyini formalaşdıran transformativ tendensiyalar daxildir. Bu yeniliklər nəinki risklərin idarə edilməsi strategiyalarını yenidən müəyyənləşdirir, həm də bizneslərə qlobal ticarətin mürəkkəbliklərini daha dəqiq və davamlılıqla idarə etmək üçün imkanlar təqdim edir.

Qlobal ticarətdə risk sığortasının iqtisadi inkişafa təsiri böyükdür. Müəssisələrə qeyri-müəyyənlikləri azaltmaq, riskləri idarə etmək və əməliyyatlarını qorumaq üçün alətlər təqdim etməklə, risk sığortası iqtisadi artımın stimullaşdırıcısına çevrilir. Risk sığortası biznesin inamının artırılmasından və beynəlxalq ticarət əlaqələrinin asanlaşdırılmasından tutmuş bazara səmərəli giriş və iddiaların işlənməsinə töhfə verməyə qədər, davamlı iqtisadi tərəqqi üçün əlverişli mühitin yaradılmasında mühüm rol oynayır.

İş nümunələri risk sığortasının inkişaf etməkdə olan bazarlara investisiya üçün katalizator rolunu oynadığını, təchizat zəncirinin dayanıqlığını təmin etdiyini və ixrac artımını necə dəstəklədiyini nümayiş etdirdi. Bu real dünya nümunələri sığorta mexanizmləri ilə asanlaşdırılan effektiv risklərin idarə edilməsinin həm fərdi müəssisələr, həm də daha geniş iqtisadi mənzərə üçün əldə edə biləcəyi maddi və müsbət nəticələri vurğulayır.

Ənənəvi risklərin idarə edilməsi təcrübələri və innovativ həllərin kəsişməsində dayandıqca, fəaliyyətə çağırış ortaya çıxır. Bizneslər, siyasətçilər və maraqlı tərəflər qlobal ticarətin inkişaf edən təbiətini və effektiv risklərin idarə edilməsi strategiyalarına üstünlük verilməsinin vacibliyini dərk etməlidirlər.

Bizneslər üçün bu, risk sığortasında yeni tendensiyalar və texnologiyaların təqdim etdiyi imkanların mənimsənilməsini nəzərdə tutur. Bu, beynəlxalq ticarətlə bağlı unikal riskləri fəal şəkildə qiymətləndirmək və anlamaq, fərdiləşdirilmiş və çevik sığorta həllərini qəbul etmək və qabaqcıl texnologiyaların risklərin idarə edilməsi təcrübələrinə inteqrasiyası çağırışıdır.

Siyasətçilərə, xüsusilə kiçik və orta sahibkarlıq üçün inklüziv sığorta həllərinin inkişafını və əlçatanlığını stimullaşdıran əlverişli mühit yaratmağa çağırılır. Risk sığortasının geniş miqyasda iqtisadi inkişafa töhfə verməsini təmin etmək üçün tənzimləyici çərçivələr rəqabəti, innovasiyanı və əməkdaşlığı təşviq etməlidir.

Bütün sənayelər üzrə maraqlı tərəflər risklərin idarə edilməsi sahəsini daha da inkişaf etdirmək üçün bilik mübadiləsi və birgə səylərlə məşğul olmalıdırlar. Sığortaçılar, bizneslər və texnologiya təminatçıları arasında tərəfdaşlığı təşviq edən innovasiya ekosistemləri inkişaf etdirilməlidir. Bu

əməkdaşlıq ruhu qlobal ticarətin dinamik mənzərəsində yaranan risk və çağırışlara cavab verən yeni həllərin yaradılmasına təkan verəcək.

Yekun olaraq, qlobal ticarətdə risk sığortasının incəlikləri ilə səyahət onun iqtisadi inkişafdakı əsas rolunu vurğuladı. Gələcəyə baxdıqca, effektiv risklərin idarə olunmasına vurğu davamlı iqtisadi tərəqqi üçün əsas rol oynayır. İnnovasiya, fərdiləşdirmə və əməkdaşlığı əhatə etməklə, bizneslər və siyasətçilər nəinki riskləri azaldan, həm də qlobal ticarəti davamlılıq, böyümə və ortaq rifahın gələcəyinə doğru irəlilədən bir kurs təyin edə bilərlər.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Agmon, T. (1986). Protection and Export Insurance: the Identification and the Measurement of International Trade Risks. The Geneva Papers on Risk and Insurance, 11(41), 249–254. http://www.jstor.org/stable/41950198
2. Arena, M. (2008). Does Insurance Market Activity Promote Economic Growth? A Cross-Country Study for Industrialized and Developing Countries. The Journal of Risk and Insurance, 75(4), 921–946. http://www.jstor.org/stable/25145316
3. Bar-Niv, R., & Bickelhaupt, D. L. (1986). Research in International Risk and Insurance: Summary, Synthesis, and Prospects. The Journal of Risk and Insurance, 53(1), 119–134. https://doi.org/10.2307/252270
4. Kahane, Y. Insurance and Risk Management of Foreign Trade Risks. Geneva Pap Risk Insur Issues Pract 11, 274–284 (1986). https://doi.org/10.1057/gpp.1986.26
5. Outreville, J. F. (1990). The Economic Significance of Insurance Markets in Developing Countries. The Journal of Risk and Insurance, 57(3), 487–498. https://doi.org/10.2307/252844
6. Pravin Krishna, Andrei A. Levchenko, Lin Ma, William F. Maloney, Growth and risk: A view from international trade, Journal of International Economics, Volume 142, 2023, 103755, ISSN 0022-1996, https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2023.103755.
7. Prokopjeva, E., Kuznetsova, N., & Kalayda, S. (2020). Insurance market development and economic growth indicators: the study of relationship in the world. Economic Annals-XXI, 185(9-10), 48-60. doi: https://doi.org/10.21003/ea.V185-05
8. Sajid Mohy ul din, Angappan Regupathi, Arpah Abu-Bakar, (2017) “Insurance effect on economicgrowth – among economies in various phases of development”, Review of International Business andStrategy, Vol. 27 Issue: 4, pp.501-519, https://doi.org/10.1108/RIBS-02-2017-0010
9. Sajid Mohy ul din; Abu-Bakar, Arpah; Regupathi, Angappan (2017) : Does insurance promote economic growth: A comparative study of developed and emerging/ developing economies, Cogent Economics & Finance, ISSN 2332-2039, Taylor & Francis, Abingdon, Vol. 5, Iss. 1, pp. 1-12, https://doi.org/10.1080/23322039.2017.1390029
10. UNCTAD. Trade and development aspects of insurance services and regulatory frameworks. UNITED NATIONS, New York and Geneva, 2007, 438 p.

Аслы Руслан гызы Эюбова
Магистрант, Бакинский Государственный Университет
asli.eyyubova552@gmail.com

Фарид Фикрет оглы Бабаев
к.э.н., доц., Бакинский Государственный Университет,
farid.babaev.bsu@gmail.com

Влияние страхования рисков в глобальной торговле на ход экономического развития

Резюме

Цель исследования. Основная цель данного исследования — изучить и проанализировать многогранную связь между страхованием рисков в глобальной торговле и его последующим влиянием на экономическое развитие.

Методология исследования. В исследовании используется смешанный подход, сочетающий в себе всесторонний обзор существующей литературы с тематическими исследованиями, иллюстрирующими практическое применение страхования рисков в международной торговле.

Прикладное значение исследования. Это исследование имеет важное значение для бизнеса, политиков и заинтересованных сторон, участвующих в глобальной торговле.

Результаты исследования. Результаты исследования подчеркивают преобразующие тенденции в страховании рисков, делая упор на индивидуализацию, гибкость и технологическую интеграцию.

Оригинальность и научная новизна исследования. Это исследование вносит оригинальные идеи, синтезируя текущие теоретические основы с практическими приложениями, предлагая всестороннее понимание развивающейся роли страхования рисков в глобальной торговле. Оригинальность заключается в целостном подходе, сочетающем теоретические перспективы с практическим применением для освещения развивающейся ситуации в страховании рисков в глобализированном экономическом контексте.

Ключевые слова: страхование рисков, глобальная торговля, экономическое развитие, управление рисками, международная торговля, новые тенденции.

Asli Ruslan Eyyubova
Master, Baku State University
asli.eyyubova552@gmail.com

Farid Fikret Babayev,
Ph.D., Assoc. Prof., Baku State University,
farid.babayev.bsu@gmail.com

The impact of risk insurance in global trade on the progress of economic development

Summary

Purpose of the research. The primary purpose of this research is to investigate and analyze the multifaceted relationship between risk insurance in global trade and its consequential impact on economic development.

Methodology of the research. The research employs a mixed-methods approach, combining a comprehensive review of existing literature with case studies illustrating the practical applications of risk insurance in international commerce.

Applied significance of the research. This research holds significant implications for businesses, policymakers, and stakeholders engaged in global trade.

Results of the research. The results of the research highlight the transformative trends in risk insurance, emphasizing customization, flexibility, and technological integration.

Originality and scientific innovation of the research. This research contributes original insights by synthesizing current theoretical frameworks with real-world applications, offering a comprehensive understanding of the evolving role of risk insurance in global trade. The originality lies in its holistic approach, combining theoretical perspectives with practical applications to illuminate the evolving landscape of risk insurance in the globalized economic context.

Keywords: risk insurance, global trade, economic development, risk management, international commerce, emerging trends.